

De stille kracht is niet erg stil meer

De stille kracht, Couperus' roman uit 1900, leent zich uitstekend voor toneel. De vertolking van Toneelgroep Amsterdam is intens, maar mist de nodige subtiliteit.

MARC JANSSENS BEELD JAN VERSWEYVELD

Stromende regens, opkomende stoom, motregen, ijsklontjes, en natuurlijk een douche: het water is overal in de toneelvoorstelling *De stille kracht*: de acteurs raken doorweekt, de piano op het uitgestrekte podium druipt van het water; er is geen ontkomen aan in deze vertolking van Louis Couperus' roman uit 1900.

Zelf heeft Couperus nooit een toneelstuk geschreven, maar zijn boeken lenen zich door de krachtige personages, de diep-psychologische thematiek en de tastbare spanning uitstekend voor het toneel. Zeker als dat gepaard gaat met moderne technieken, zoals de watermachine die hoog boven de planken haar dominante rol vervult, maar ook met een voice-over die passages uit het boek voorleest en met authentieke beelden vanuit Indië op de achtergrond. Gijs Scholten van Aschat overtuigt als de plichtsgetrouwe resident Otto van Oudijck, die het Indische volk op Java wil verheffen maar ondertussen blind is voor de volstrekte chaos in zijn privéleven en de onontkoombare krachten die zijn levensdoel ondermijnen. Zijn vrouw Leonie, zwoel gespeeld door Halina Reijn, is enkel op zoek naar mannen met wie ze haar erotische spel kan spelen en kiest daarvoor maar liefst twee jongens in haar directe omgeving uit: Theo, zoon van Van Oudijck uit een eerder huwelijk, en Addy de Luce, een halfbloed die – alsof het nog niet ingewikkeld genoeg is – een relatie heeft met Leonie's stiefdochter Doddy, zus van Theo.

uitzinnige waanzin

In het decor van dit familiedrama komen twee culturen, de Indische en de West-Europese, tot een genadeloze aanvaring. Er treedt een nieuwe Indische regent aan die zich weinig van de Nederlandse gezagvoerder aantrekt. De Indiër vergokt zijn geld, betaalt zijn ambtenaren geen salaris uit en Van Oudijck besluit hem te ontslaan, ondanks de heftige smeekbedes van de moeder van de regent, op een even magistrale als angstaanjagende manier gespeeld door Marieke Heerbrink.

En dan voltrekt de 'stille kracht' zich. Hoewel: eigenlijk was die zich al aan het voltrekken en is hij in de vertolking van Toneelgroep Amsterdam en regisseur Ivo van Hove ook niet zo 'stil'. Goed, er barst opeens een spiegelruit, maar verder is er van een subtiel

opdringen van de stille kracht weinig sprake. De waanzin waardoor de regent van het Javaanse dorp Ngadjiwa bevangen wordt, maar ook het uitzinnige schreeuwen van de moeder van de regent is zo overweldigend dat er van subtiliteit of 'stilheid' weinig sprake is.

Hetzelfde geldt voor de opzichtig sensuele wijze, waarop Leonie en Addy zich over het toneel begeven, elkaar al likkend en kussend. Zelfs de douchescène, waarmee Pleuni Touw in de tv-vertolking van 1974 de ene helft van Nederland voor zich veroverde en de andere helft van zich afstootte door als eerste actrice helemaal naakt op tv te verschijnen, is nu minder subtiel. Waar bij Touw de angstaanjagende bloedrode druppels langzaam maar zeker op haar lichaam neervielen, stort er nu een hele bloedrode massa naar beneden op de douchende Halina Reijn, die vervolgens gillend wegekruipt en lang – slechts bedekt door een douchematje – op het toneel blijft liggen.

Subtiliteit is er meer bij de twee karakters die een prachtige en indringende rol vervullen: de collega-ambtenaren Eva Eldersma en Frans van Helder, die in een onmogelijke liefde verzeild raken. Vooral Maria Kraakman speelt indrukwekkend als de weldenkende Eva, die niet anders kan dan de zinloze aanwezigheid van de Nederlanders in Indië onder ogen zien. Zij is de enige die – ook al is ze bedroefd – zo nu en dan een lach weet uit te lokken in een toneelstuk, dat als een Griekse tragedie vooral door uitzinnige waanzin gekenmerkt wordt. ■

TONEEL

★★★★☆

De stille kracht

REGIE: IVO VAN HOVE. MET: GUS SCHOOTEN VAN RECHT, HALINA REIJN E.A. 120 MINUTEN.

>> Speelfijst: lga.nl

De stille kracht

Van wie had Jezus het?

De stille kracht is een toneelstuk van Louis Couperus uit 1900. Het verhaal speelt zich af in de Nederlandse koloniën op Java. Het gaat over de relatie tussen een Nederlandse ambtenaar en een Indiëse vrouw. Het stuk is bekend om zijn sensuele en soms overweldigende scènes, zoals de douchescène.